واژه‌نامه توصیفی

ارزشیابی نقادانه
(Critical Appraisal)

منیژه اسکندری، سودابه جولایی، سیده وحیده حسینی

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ مهرماه ۱۳۹۰؛ ۱۱(۳): ۲۹۶ تا ۲۹۸

مقدمه

عملکرد مبتنی بر شواهد (evidence base practice) فرایندی شامل پنج مرحله است: ۱- ایجاد یک سؤال بالینی ساختاریافته به طوری که بتواند جواب داده شود، ۲- جستجوی بهترین شواهد در دسترس، ۳-ارزشیابی نقادانه شواهد از لحاظ روایی و اهمیت، ٤- کاربرد شواهد در عمل، ٥- ارزشیابی عملکرد افراد بر اساس شواهد. ارزشیابی نقادانه به عنوان مرحله سوم این فرایند عبارت است از فرایند بررسی سیستمیک و دقیق تحقیقات برای قضاوت درباره موثق بودن آن و ارزش و ارتباط آن در یک زمینه خاص. ارزشیابی نقادانه یک مهارت ضروری برای عملکرد مبتنی بر شواهد است زیرا به کارکنان بالینی اجازه می‌دهد که شواهد تحقیقات پایا و کارآمد را پیدا کنند و مورد استفاده قرار دهند. ارزشیابی نقادانه را می‌توان به عنوان فرایندی جهت مرور یک مطالعه به منظور یافتن اطلاعات با ارزش موجود در آن تعریف کرد؛ یا ارزشیابی نقادانه را می‌توان فرایندی منظم در جهت مرور میزان صحت نتایج یک مطالعه پژوهشی دانست تا بر اساس آن بتوان تصمیمی مناسب در جهت کاربرد نتایج آن مطالعه اتخاذ نمود.

تفکر نقادانه (critical thinking) و ارتباط آن با ارزشیابی نقادانه

تفکر نقادانه فرایندی است که ما برای کشف و تطبیق مفروضات خود به کار می‌بریم. تصمیم‌گیری ما بر پایه مفروضات ما است. برای تصمیم‌گیری صحیح در زندگی ما نیازمند به این هستیم که مطمئن باشیم که این مفروضات صحیح و معتبر هستند. اما مفروضات ما همیشه صحیح نیستند و از طرف دیگر مفروضاتی که پایه تصمیمات ما هستند ممکن است هرگز آزمون نشوند. ممکن است ما از وجود این مفروضات آگاه باشیم یا نباشیم. تعامل با دیگران در کشف این مفروضات به ما کمک می‌کند. این مرحله اول تفکر انتقادی است. از هنگامی که ما می‌دانیم مفروضات ما چه هستند وارد فاز دوم تفکر انتقادی یعنی «تحقیق» می‌شویم. ما در تحقیق برای چک کردن مفروضات خودمان تلاش می‌کنیم، برای این که مطمئن شویم آنها درست و معتبر هستند یا نه؟ برای این کار احتیاج داریم که با محدوده وسیعی از منابع مانند گفتگو

* **نویسنده مسؤول:** منیژه اسکندری (مربی)، گروه پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارسنجان، فارس، ایران. manije_eskandari@iaua.ac.ir
دکتر سودابه جولایی (استادیار)، دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ایران (sjoolaee@yahoo.com)؛ وحیده حسینی (مربی)، گروه پرستاری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان، ۴ غربی، طبقه ۲، ورودی ۲، بلوک ۲۲، شهرک آپادانا، تهران، ایران. s.vahidehosseini@yahoo.com
این نوشته در تاریخ ۸۸/۸/۲۵ به دفتر مجله رسیده، در تاریخ ۸۹/۲/۲۲ اصلاح شده و در تاریخ ۸۹/۷/۷ پذیرش گردیده است.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

با مردم، خواندن متون مرتبط، جستجوی سایت‌ها و نظر افراد متخصص استفاده کنیم. مرحله سوم و پایانی تفکر انتقادی وارد کردن دو مرحله قبلی در عملکرد، و کاربرد آن مفروضات در تصمیم‌گیری است. تصمیماتی که بر پایه تفکر نقاد گرفته می‌شود به احتمال زیاد بیش از آن چه ما احساس می‌کنیم قابل اطمینان است. تفکر نقادانه یک تراوش فکری منطقی، تفسیر فعال ماهرانه وارزشیابی مشاهدات، ارتباطات و اطلاعات می‌باشد. اگر چه در بعضی از متون اصطلاح تفکر نقادانه به طور مسامحه‌انگارانه معادل با ارزشیابی نقادانه به کار رفته؛ اما در واقع این دو یکی نیستند هرچند با هم خیلی مرتبطند؛ یعنی تفکر نقادانه در برگیرنده ارزشیابی نقادانه است و یک پیش‌شرط برای ارزشیابی نقادانه محسوب می‌شود. به عبارتی ما از همه مراحل تفکر انتقادی در ارزشیابی نقادانه استفاده می‌کنیم. در ارزشیابی نقادانه ما در ابتدا مفروضاتی داریم که از طریق خواندن متون مرتبط و جستجوی سایت‌ها، این مفروضات را به منصه آزمون قرار می‌دهیم و در نهایت بر پایه آن تصمیم می‌گیریم. در واقع تفکر نقادانه پایه ارزشیابی نقادانه است و ما چنانچه قصد داشته باشیم که مهارت‌های ارزشیابی نقادانه را بهبود ببخشیم باید ابتدا مهارت‌های تفکر نقادانه را بهبود ببخشیم.

روش‌های بهبود مهارت تفکر نقادانه و چالش‌های آن

روش‌های تقویت مهارت‌های تفکر نقادانه عبارت است از ایجاد گفتگوی فعال بین استاد و دانشجو، تشویق بازاندیشی از طریق فعالیت‌هایی مثل نوشتن ژورنال و استفاده از بحث گروهی، استفاده از مسابقات تفکر نقادانه به منظور تشویق دانشجویان به ارائه پیشنهادهایی برای تصمیم‌گیری بالینی یا اخلاقی، استفاده از روش‌های یادگیری مشارکتی مثل پویایی گروه.

در رابطه با مهارت‌های تفکر نقادانه نیز هر چند این ادعا وجود دارد که این مهارت‌ها در دانشگاه‌ها آموخته می‌شود و یک سری آزمون نیز به منظور ارزشیابی آن طراحی شده‌اند؛ اما موضوع به این سادگی نیست. تحقیق نشان می‌دهد توانایی تفکر نقادانه در معلمین بعضی مواقع بیشتر از دانشجویان آنها نیست علاوه بر این براساس نتایج تحقیق اگر دانشجویی از نظر اهداف دانشگاهی بتواند تفکر نقادانه داشته باشد ضرورتاً به این معنی نیست که در بالین هم تفکر نقادانه خواهد داشت.

مهارت‌های ارزشیابی نقادانه وچالش‌های آن

علاوه بر نیاز به مهارت‌های تفکر نقادانه به عنوان یک پیش‌نیاز، کارکنان بالینی همچنین به دانش و مهارت‌های دیگری برای ارزشیابی نقادانه تحقیقات احتیاج دارند. مهارت‌هایی مانند جستجو و نقد تحقیقات، توانایی خواندن و تفسیر و انتقال تحقیقات به عمل و مهارت‌هایی برای ارزشیابی قدرت شواهد لازم هستند. آموزش یکی از شایع‌ترین عوامل تعیین‌کننده در استفاده کارکنان از نتایج تحقیقات است . کارکنان بالینی احتیاج به فرصت‌های آموزش مداوم برای تقویت مهارت‌های ارزشیابی نقادانه خود دارند. البته همان چالش موجود در زمینه ایجاد تفکر نقادانه در زمینه ارزشیابی نقادانه نیز وجود دارد و تحقیقات نشان می‌دهد که حتی اگر مهارت‌های ارزشیابی نقادانه در برنامه‌های کارکنان سلامت آموزش داده شوند هنوز ممکن است دانشجویان ندانند چطور این مهارت‌ها را در عملکرد بالینی خود ادغام کنند.

ارزشیابی نقادانه یک ضرورت در آموزش پرستاری

معلمین پرستاری این فرصت را دارند که عامل تغییر تسهیل‌کننده در ایجاد پرستاری مبتنی بر شواهد بشوند. مهم‌ترین و

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]

اولین نقش معلمین پرستاری عمیق‌سازی پایه آموزش در پرستاری مبتنی بر شواهد است. با توجه به اینکه مهم‌ترین چالش آموزشی در این راستا کسب مهارت‌های تفکر نقادانه و ارزشیابی نقادانه است، بنابراین تمام راهبردهایی که بتواند در این زمینه کمک کند می‌تواند مفید واقع شود. ژورنال کلاب (journal club) برای آموزش تفکر نقادانه و ارزشیابی نقادانه می‌تواند مفید واقع شود. شواهد نشان می‌دهد که مهارت‌های ارزشیابی نقادانه وقتی یک موضوع در یک زمینه مرور می‌شود، توسعه پیدا می‌کند. علاوه بر ژورنال کلاب استفاده از استراتژی‌هایی مانند تحلیل وقایع، و گفتن داستان نیز می‌تواند مفید باشد.

هر چند عوامل زیادی مانند محدودیت زمان و عدم استقلال به عنوان چالش بر سر راه پرستاری مبتنی بر شواهد در تحقیقات مطرح شده است. اما چالش برانگیزترین مانع، آموزش ارزشیابی نقادانه متون پرستاری است. اما به نظر می‌رسد که رفع این مانع آموزشی می‌تواند پاره‌ای از موانع غیرآموزشی در اجرای پرستاری مبتنی بر شواهد را نیز تحت‌الشعاع قرار دهد.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-07]